



# CONCLUSIONS I RESUM DE LES PONÈNCIES

## INDEX

- 13 idees clau de l'Escola d'Esplac 2018 2
- Ponència d'obertura  
«Educció i política: resistència i compromís», Segundo Moyano 6
- Preguntes inicials plantejades a les taules rodones 8
- Taula rodona sobre Economia i educació amb  
Arnau Riera i Anna Quintanas 9
- Taula rodona sobre Societat i educació (1) amb  
Mireia Cameno, Miquel Martorell i Segundo Moyano. 12
- Taula rodona sobre Societat i educació (2) amb  
Lluís Parcerisa i Xavier Besalú 15
- Taula rodona sobre Poder i educació (1) amb  
Ani Pérez i Miquel Martínez 20
- Taula rodona sobre Poder i educació (2) amb  
Marc Alcega i Josep González 26
- Ponència de tancament  
«Pedagogia crítica i de la desobediència», Jaume Martínez 28

## 13 IDEES CLAU DE L'ESCOLA D'ESPLAC 2018

El cap de setmana 24 i 25 de febrer de 2018 vam celebrar a l'Escola Els Xiprers de Barcelona la **6a edició de l'Escola d'Esplac**. Sota el títol “**I tu, per què eduques?**”, les ponències, les taules rodones i els espais de debat de la trobada van girar al voltant de la relació entre l'educació i la política.

A continuació, presentem un resum de les **13 idees o reflexions** que hem extret d'aquestes jornades formatives, que ens poden ajudar a repensar la nostra pràctica educativa:

- 1. El llenguatge mai no és innocent. Hem de desconfiar d'aquelles idees o paraules que generen consens de manera automàtica.** Fer exercicis de confrontació de discursos ens permet valorar quin és el nostre posicionament. A més, contextualitzar els conceptes i les paraules que utilitzem ens condueix a un exercici d'alliberament del discurs social hegemònicament establert.
- 2. L'educació és un projecte llibertari (per a la persona) i revolucionari (per a la societat) perquè genera canvis i modifica estructures; cal que ens plantegem l'educació dels infants com un antidespota.** Oferir-nos a l'altre perquè ell o ella mateixa es pugui construir una autoestima pròpia que li permeti incorporar-se al món de manera autònoma, en l'experiència d'exercir la llibertat pròpia. D'aquesta manera, l'infant o jove podrà ser un subjecte social autènticament actiu i conscient del context històric i, alhora, resistir-se a qualsevol submissió que li imposin.
- 3. En un projecte llibertari és essencial educar per evitar la submissió i desenvolupar l'aprenentatge de l'autonomia.** La relació de poder més crua i invisible en una relació educativa és la d'haver crescut pensant que el nostre valor com a persona depèn que fem allò que la persona adulta espera de nosaltres, ja que aquest comportament destrueix l'autonomia de l'individu.
- 4. Les relacions educatives són relacions de poder. Utilitzem el poder que tenim com educadores i educadors per tal d'assegurar l'objectiu principal de l'educació.** Cal que siguem prou prudents i professionals per reordenar i reconstruir les relacions de poder, per tal que aquest poder no resulti en l'efecte contrari d'allò que realment dona sentit a l'educació. Una educació que no és emancipadora ni alliberadora, i que no fa possible que una persona pugui viure d'una manera responsable, no és educació.
- 5. La relació educativa també és una relació de cures,** quan entenem i acollim les necessitats de l'altre. Tot i això, és important tenir en compte que en les relacions de cures també hi ha poder i que això implica la necessitat d'una **revisió continuada** d'aquestes relacions.
- 6. Tant la intervenció educativa com la no intervenció tenen influència en l'infant.** El més

important és decidir en quins temes intervenim i en quins no, i **preguntar-nos quina és la finalitat de la intervenció: si ho és el sotmetiment o bé el suport a l'emancipació.** Ens equivocarem i haurem de fer autocrítica, i hi haurà ocasions en què haurem de prendre decisions que ens facin sentir autoritàries i això ens crearà conflictes. **Reconèixer els nostres errors i limitacions davant de les persones que acompanyem és una mesura de protecció contra l'adoctrinament.**

7. **Una educació no dogmàtica que ajudi la construcció de l'esperit crític ha de tenir pocs principis bàsics,** atès que els valors que tothom comparteix com a desitjables són pocs. Alhora, ha de crear les condicions necessàries per a un debat enriquidor, en què les persones puguin construir-se un posicionament vers els valors socialment controvertits (valors i contravalors en xoc. Per exemple, el dret a la intimitat versus el dret a la informació). Cal crear debat assumint que sovint els valors de l'altra persona no són els nostres, i ho hem d'acceptar. **En aquest procés, les persones adquireixen eines per resistir-se davant de situacions de dogmatisme o opressió en qüestions en què no hi ha única escala de valors vàlida.**
8. Ens convidem a **replantejar-nos les categories infant i monitora per reclamar el dret a l'assemblea com un espai entre iguals** en què tothom proposa i treballa des de la horitzontalitat i l'intercanvi. Un espai per regalar-nos experiències, sabers i maneres d'entendre, un espai en què totes les veus tenen el mateix pes.
9. Els valors del neoliberalisme no estan representats en l'associacionisme educatiu. **Cal que siguem crítiques amb el sistema capitalista i indagar en les maneres d'organitzar l'economia que siguin socialment més justes d'acord amb els nostres valors.** És important que els infants, a mesura que van creixent, prenguin consciència de com funciona el sistema socioeconòmic en què vivim.
10. Cal que tota la comunitat tinguem el debat sobre per què volem educar els infants i joves i cap a on. Ens hem de plantejar com volem actuar educativament davant d'un sistema socioeconòmic que ens manipula (cal fer contramanipulació des de l'educació, ajudar els infants i joves a obrir els ulls davant les noves possibilitats, etc.) **No actuar educativament suposa una negligència, la de deixar que els mateixos mecanismes del sistema capitalista neoliberal eduquin sociopolíticament les més petites i petits.**
11. **La relació entre l'educadora i l'educand ha de ser de reconeixement mutu** (i no de subjecció o submissió). Per aconseguir-ho, cal una plena acceptació de l'altre, cal crear un clima afectiu ric i acordar conjuntament unes normes de referència.
12. Ens hem de plantejar si des de l'associacionisme educatiu som capaces d'abordar les desigualtats socials que sovint s'amaguen darrere del discurs de l'acollida de la diversitat. Hem de deixar de tendir a l'homogeneïtat i el paternalisme. **Cada grup cultural té unes**

xarxes pròpies que funcionen i que presenten unes funcions similars a les de l'associacionisme educatiu. Sovint ens entossudim a ocupar aquests espais d'educació no formal quan ja estan coberts. És important plantejar-nos per què volem diversitat a l'esplai i entendre que, perquè hi hagi inclusió real, no només cal la inscripció d'un infant migrat, sinó també una participació i un aprenentatge conjunt i mutu.

- 13. La construcció de les identitats és un repte social important en el camp col·lectiu i és un repte educatiu si fem referència a la identitat individual.** L'individualisme enforteix l'individu i el capacita per a l'exercici de la llibertat pròpia. Ara bé, totes les persones vivim i creixem vinculades a comunitats (família, escola, amics, associacions...) i aquests vincles ens conformen, també, com a persones. En aquests moments, la construcció d'identitats individuals mínimament sòlides i madures és un repte educatiu de primera categoria. La construcció de la identitat pròpia passa per posicionar-se davant el gran ventall d'opcions morals i conductuals que la societat ens ofereix, al mateix temps que gaudim en plentitud de la seva identitat col·lectiva.

## PONÈNCIA D'OBERTURA:

### «EDUCACIÓ I POLÍTICA: RESISTÈNCIA I COMPROMÍS»

#### SEGUNDO MOYANO

*És educador social, Doctor en Pedagogia i Director del programa d'educació social de la UOC. Expert en pedagogia social, protecció a la infància, formació d'educadors socials, art i ciutat en educació social i lectura, escriptura i educació social.*

Per què darrerament tots volem parlar d'educació i política? Aquesta és la pregunta que ens formula Segundo Moyano en el tret de sortida de la ponència inicial. Res és casualitat, tot acaba responent a motius conscients o inconscients.

Acte seguit ens presenta alguns elements de reflexió individual i col·lectiva per analitzar quina relació que hi ha entre política i educació. Partim de dues premisses inicials i una advertència que ens permetin establir un marc comú:

- Primera premissa (de Josep Ramoneda) **«La vida no té sentit, però el sentit és necessari per a la vida».**

Davant d'una confusió col·lectiva, davant d'una frustració, podem dir que la vida no té sentit, però seguir buscant el sentit de la vida ens fa sempre més humans.

**No podem dir-li a l'altre quin ha de ser el seu sentit de la vida, però podem proporcionar elements, espais, paraules, fets, que possibilitin el desenvolupament particular del sentit de la vida de cadascú.** Proporcionar elements diferents, propostes davant l'atac massiu que ens converteix en objectes de consum, és una acció educativa.

- Segona premissa: **«el llenguatge no és innocent»**

Les paraules no son bones ni dolentes, però els conceptes tenen assignat un discurs que els sosté. Per això el llenguatge te efectes socials, polítics, culturals...el llenguatge té conseqüències. Som responsables del què diem.

Correm el risc de convertir les paraules «educació» i «política» en un element més de la serie de paraules que utilitzem per tapar forats. Cal deixar-nos travessar per aquestes paraules per a que això no passi.

- Una advertència (o declaració d'intencions)

Moltes de les paraules que utilitzem estan impregnades del que anomenem sentit comú. Per això **cal fer exercicis de confrontació de discursos per valorar quin és el nostre posicionament respecte aquestes paraules.**

Cal sempre discutir i contextualitzar els conceptes i les paraules perquè és un exercici d'alliberament del discurs hegemònic que les té segrestades. No posant en dubte aquests

conceptes de «sentit comú» ens convertim en simples executors de les polítiques que posen en valor aquests conceptes.

**Hauríem de desconfiar d'aquelles paraules o idees que automàticament generen consens.**

L'educació és una aposta, però no tot es pot educar, igual que no tot es pot governar.

Quan parlem de posar límits a l'educació podem mostrar allò que no, però també hi ha allò que sí. Hi ha un NO però també un SI, **atorgant al subjecte la capacitat de decidir. Els límits de l'educació ens ofereixen possibilitats per al treball educatiu i ser conscients d'aquests límits i posar-los en acció és un posicionament polític.**

Les particularitats de cadascú mai ens acaben d'explicar totalment. Com contemplem el diferent? **Com donem un espai a allò diferent dins l'acte educatiu**, que és únic.

**Cal plantejar-nos l'educació dels infants com un anti-destí. L'acte educatiu és, en si mateix, un acte revolucionari.** Revolució entesa com un canvi, un moviment que modifica estructures.

El efectes d'entendre l'educació com a anti-destí social vol dir que els efectes de la **tasca educativa ens han de dotar d'altres codis d'accés al món.** Educar és oferir a l'altre allò que ens fa humans perquè l'altre pugui decidir.

Cal incloure en les practiques educatives una certa concepció de la incertesa com a metodologia de treball.

Hem de cercar la manera de fer de **l'educació un acte polític que emancipa i assegura, amb justícia, la inscripció de tots en allò comú i el dret de tots a dir i a dir-se en l'espai comú.**

**El compromís, la resistència i la responsabilitat** són els tres eixos principals, de pensament i d'acció, que ens permeten seguir convençuts de que **l'educació és un acte polític.**

La millor manera de no convertir-se en un mer replicador, és **reivindicant-se com a educador, posant en valor les paraules i el seu contingut.**

## PREGUNTES INICIALS PLANTEJADES A LES TAULES RODONES

### TAULA RODONA SOBRE ECONOMIA I EDUCACIÓ:

- En un món globalitzat on imperen per sobre de tot els interessos econòmics, provocant segregació educativa (escolar i fora-escola), quin és el paper que han de jugar els educadors?
- Com ha de ser una educació que promogui alternatives econòmiques en unes societats cada vegada més desiguals i segregades?
- Com educar perquè l'economia capitalista i, per tant, l'individualisme no estigui al centre? Som anticapitalistes?

### TAULES RODONES SOBRE SOCIETAT I EDUCACIÓ:

- Quin paper té l'educació en la cohesió social d'un barri o poble? Quin és el paper de l'educació popular en la lluita per la cohesió social?
- En una societat on l'individualisme està al centre, com podem construir comunitat des de l'educació, sense limitar la llibertat individual?
- Quin ha de ser el paper de l'educació popular en la construcció de la identitat individual i col·lectiva?

### TAULES RODONES SOBRE PODER I EDUCACIÓ:

- Eduquem des d'una mirada adultocentrista?
- Com utilitzem el poder quan fem acció educativa?
- Com ha de ser una educació no-dogmàtica que promogui la construcció de l'esperit crític?



## TAULA RODONA ECONOMIA I EDUCACIÓ

### ANNA QUINTANAS

*És professora del Departament de Filosofia de la Universitat de Girona des del 1993. Pel que fa a la seva formació acadèmica és Llicenciada en Filosofia (Universitat Autònoma de Barcelona, 1990) i Doctora en Filosofia (Premi Extraordinari de Doctorat de la Universitat de Girona, 1997). La seva trajectòria com a investigadora es va iniciar com a becària de la Càtedra Ferrater Mora de Pensament Contemporani de la Universitat de Girona (1991-1993).*

*Sobre la crítica a la globalització neoliberal inherent a aquests nous moviments socials, cal destacar els articles “Una crítica político-antropològica al ‘choque de civilizaciones’ de S.P. Huntington” (Isegoría, 2002), “Del mito del hombre democrático a la nueva Internacional civil” (Utopía y praxis latinoamericana, 2002); o el capítol de llibre “La indocilitat reflexionada. Una anàlisi dels moviments altermundistes a partir de M. Foucault” (dins Filosofia i política ara, 2004).*

### ARNAU RIERA

*L'Arnau Riera (Granollers, 1982) és doctor en física teòrica per la Universitat de Barcelona i actualment fa d'investigador sobre termodinàmica i informació quàntiques a l'Institut de Ciències Fotòniques (ICFO). Com a activista en els àmbits de l'educació i l'economia ha estat 7 anys monitor al Centre Excursionista de Llinars i és membre del Seminari d'Economia Crítica Taifa on actualment està col·laborant en la preparació de materials educatius per l'ensenyament de l'economia crítica a l'educació secundària.*

La taula rodona va reflexionar al voltant del lligam entre les estructures econòmiques de les societats occidentals contemporànies i quina relació tenen amb l'educació, concretament amb el dia a dia dels esplais.

Es va fer un anàlisi acurat sobre **com funciona el capitalisme**, sistema econòmic instaurat a nivell mundial, sobre **la vessant més contemporània del capitalisme: el neoliberalisme**; i, per últim, vam plantejar-nos com afecta aquestes estructures a l'educació i **quin paper podem jugar des de l'associacionisme educatiu on es fa palès que l'actual sistema econòmic no concorda amb l'ideari i valors d'Esplac**.

També recollim idees sorgides durant el debat posterior a les ponències de l'Anna i l'Arnau.

### Capita...què?

Si volem entendre la relació existent entre educació i economia cal que primer de tot entenguem el funcionament de l'estructura econòmica que *governa el món* des de fa molts anys: **el sistema capitalista**.

Entenem el capitalisme com un sistema on els mitjans de producció estan en mans d'unes poques persones, la classe capitalista. Alhora s'origina una altra classe, el proletariat, que es veu obligat a vendre la seva força de treball per poder accedir als recursos necessaris per a viure, és a dir, treballar de forma remunerada.

En aquest sistema és dona una relació d'explotació entre qui té els mitjans de producció i aquelles persones que han de vendre la seva força per a viure. **La classe capitalista buscarà sempre guanyar el major benefici i trobar formes més econòmiques de produir encara que això tingui repercussions negatives sobre el clima o les condicions de les persones treballadores.** Per la seva banda, les classes populars han lluitaran per tenir unes condicions de treball dignes. Aquesta dinàmica ha generat tradicionalment conflicte entre les classes populars i la classe capitalista.

**La construcció dels anomenats Estats del benestar van suposar una eina política per contrarestar els efectes negatius del capitalisme cap al planeta i els seus habitants.** Els estats del benestar s'han construït sobre 3 pilars:

1. La plena ocupació.
2. La garantia d'una serie de béns universals (educació, sanitat, pensions etc.).
3. La redistribució de la riquesa.

### I això del neoliberalisme que és? Què ha passat amb els estats del benestar?

El neoliberalisme és una corrent de pensament que va sorgir als anys 70 i 80 en moltes universitats del món. Segons aquesta corrent de pensament econòmic, el paper dels estats s'ha de reduir a la mínima expressió, és a dir, **segons el neoliberalisme cal eliminar els 3 pilars bàsics dels estats del benestar.**

Aquesta lògica s'ha dut a terme de manera que, sobretot després de la crisi de 2008, s'han privatitzat molts serveis públics i **l'estat ha deixat de ser garant del benestar de les persones; aquestes han d'accedir al mercat de forma individual per proveir-se de tot allò que necessiten.**

Des d'una perspectiva educativa global això ha suposat:

- La introducció de valors individualistes que reforcen el sistema capitalista.
- Reducció de les despesa pública en moltes escoles, per tant ha minvat la qualitat de l'educació.
- El sistema educatiu esdevé de nou un element segregador perquè aquelles famílies de classe social alta porten a les seves filles i fills a escoles privades.

### I des de l'esplai? Què podem fer?

Els esplais veiem que aquest sistema econòmic no respon a la forma que tenim d'entendre el món. Un món on hi hagi diversitat i no desigualtats, on aquelles decisions que afecten la vida de les persones siguin preses de forma democràtica.

Algunes de les idees que han sorgit durant el debat han estat:

- Cal que les educadores siguem crítiques amb el sistema capitalista i que indaguem en formes d'organització de l'economia que siguin socialment més justes d'acord amb els nostres valors.
- Fer un consum més responsable a empreses de l'economia social i solidària. Si fem això, cal que expliquem perquè als infants i les famílies.

- Des d'una perspectiva educativa és interessant que els infants, a mesura que van creixent, prenguin consciència de com funciona el sistema socioeconòmic en què vivim.
- **Cal que la comunitat en general tinguem el debat pausat sobre per què volem educar els infants i joves i cap a on. Fins a dia d'avui el capitalisme ha imposat una lògica d'educar els infants perquè siguin mà d'obra formada per a les empreses.**

## TAULA RODONA SOCIETAT I EDUCACIÓ (1)

### MIQUEL MARTORELL

*Antropòleg social i cultural (UB), Màster en Recerca de les Ciències Socials (Universitat d'Àmsterdam) i estudiant de doctorat a la Universitat Autònoma de Barcelona. Especialitzat en migracions, educació i infància. Ha estudiat els discursos sobre la "diversitat" en contextos escolars i actualment investiga el fenomen de la mobilitat infantil a escala local i transnacional. També és ex-monitor de l'Esplai Turons de Barcelona, membre del grup de treball del Som Esplai (revista digital d'Esplais Catalans) i formador de l'Escola Lliure el Sol.*

### MIREIA CAMENO

*Estudiant del grau en Educació Primària a la UAB i membre del projecte de l'Escola Popular de Manresa. Actualment ja és el segon curs de l'aventura de l'Escola Popular de la PAHC Bages al bell mig del barri antic de Manresa, als baixos d'un bloc recuperat per la PAHC Bages de les grapes de la Sareb, on ara viuen quatre famílies i on realitza les seves activitats l'Escola Popular. L'Escola Popular és un projecte transformador que porta a la pràctica l'educació popular com a guió per un canvi substancial en la manera de fer els acompanyaments. Tenen com a objectiu que les persones que formem part d'aquest procés educatiu prenguin consciència de la realitat que les envolta i de les opressions que els travessen; al mateix temps que potencien la capacitat de resistir i lluiten per millorar les condicions de vida. També volen donar molt valor a la relació i als afectes que creen. L'Escola obre cada tarda de dilluns a divendres i, al llarg de la setmana, un total de 58 infants i joves (de primària i secundària) i 24 acompanyants creixen amb una mirada a l'educació popular que els ofereix eines per la transformació social.*

### SEGUNDO MOYANO

*És educador social, Doctor en Pedagogia i Director del programa d'educació social de la UOC. Expert en pedagogia social, protecció a la infància, formació d'educadors socials, art i ciutat en educació social i lectura, escriptura i educació social.*

Vivim en una societat en la que es potencia l'individualisme, però la veritable dificultat és veure com integrem l'individu en aquesta societat.

Quin és el paper que té la cohesió social d'un barri, d'un poble? Doncs té a veure amb la construcció d'una societat més justa i igualitària en el moment d'absoluta injustícia que estem vivint.

L'educació té una finalitat màxima de crear igualtat d'oportunitats per a tothom. En el moment en que es treballa per a aquest accés a la igualtat d'oportunitat és quan tenim cohesió social.

Concebem l'escola com una institució on es gestiona una cosa que anomenem diversitat. Quan

parlem de diversitat també parlem de segregació, de discriminacions quotidianes i de la negació d'aquesta desitjada igualtat de drets.

Parlar de diversitat en contextos educatius és profundament polític.

La diversitat cultural ens agrada perquè ens aporta «colors», «exotisme», aporta diferents trets culturals que fins i tot consumim en forma de roba, indumentària, etc. però a la vegada també la celebrem perquè ens serveix per allunyar-nos d'allò que rebutgem, construint una diferència entre nosaltres i uns altres que percebem com a problemàtics.

Les mirades que celebren i les que rebutgen la diversitat cultural, funcionen per una mateixa lògica, la lògica de l'essencialisme cultural, que consisteix en simplificar la complexitat cultural a una sèrie de característiques molt limitades. Reduint el concepte de cultura a un bloc que no es transforma, que no canvia.

Això ens porta a la perspectiva del dèficit: considerar que el baix nivell acadèmic d'un infant és degut a una deficiència del propi infant o del seu entorn familiar, social i cultural. Això porta a les estratificacions en base a aquests coneixements.

L'escola, per la seva pròpia dinàmica, sovint discrimina, exclou i també pot reproduir desigualtats socials, degut a la trajectòria històrica de les pròpies institucions educatives que funcionen d'una manera que no permet donar resposta als canvis.

L'escola invisibilitza absolutament les trajectòries migratòries del propi alumnat i els coneixements d'aquests nens i nenes no són traslladats a l'aula perquè treballem amb currículums profundament euro-cèntrics.

Hi ha una sèrie d'elements comuns que permeten traslladar les reflexions que podem fer sobre l'escola, en el camp de l'educació no formal.

Per què els esplais són tan poc diversos en un sentit sociocultural? La diversitat està present en el projecte educatiu de centre, en les nostres activitats, en els eixos vertebradors de l'entitat? Però la pregunta clau és si som capaces d'abordar les desigualtats socials que sovint s'amaguen darrere del discurs de la diversitat.

Els esplais haurien de deixar de ser no-racistes, per esdevenir obertament anti-racistes. Siguem capaces de marcar millor les línies vermelles d'allò que considerem acceptable i allò que no. Tornem-nos una mica més militants de les causes que sovint queden relegades a segon pla.

Tenir o no accés al lleure associatiu pot ser una font molt gran de desigualtat. Caldrà preguntar-nos si certes famílies no van a l'esplai perquè no volen o perquè no poden.

El moviment de lleure associatiu treballa des de la base, treballem en xarxa i intentem construir comunitat educativa amb perspectiva holística integrant diferents espais de socialització. Tenim la possibilitat de situar, realment, els infants i joves en el centre de l'experiència educativa.

Després d'un any d'experimentació del funcionament de l'escoleta (l'escola popular de Manresa) ens vam adonar que feia també falta un espai de cures i de tendresa a part d'un espai de suport acadèmic. L'educació no pot ser únicament formal, hi ha d'haver també una intenció política

darrere.

Intentem que darrere de cada activitat hi hagi aquesta intenció política per fer front a les opressions que ens travessen.

A part de cercar espais per a satisfer les pròpies necessitats, també podem crear-los, en l'àmbit de l'educació popular però també en qualsevol altre àmbit.

Intentem revisar-nos els nostres privilegis per poder, nosaltres també, aprendre.

Fem esclatar la idea de que hi ha circuits paral·lels per a infants amb risc d'exclusió social. Transformem les institucions per a que siguin híbrides, diverses, i per a tota la població.

Per què les persones migrades no venen a l'esplai? Molt probablement aquest fet no té només a veure amb la manera de funcionar de l'esplai, sinó també té molt a veure amb les condicions de vida i temps d'oci del que disposen les persones migrades i això és una primera desigualtat estructural.

L'educació no té a veure amb la formalitat de la institució. L'educació va més enllà, té a veure amb els efectes de l'aprenentatge, i l'efecte d'aquest aprenentatge no és ni formal ni informal.

És interessant plantejar-nos per què volem diversitat a l'esplai, i entendre que per a que hi hagi inclusió real no només cal la inscripció d'un infant migrat, sinó que també cal una participació i un aprenentatge conjunt.

Cada grup cultural té unes xarxes pròpies que funcionen i que presenten unes funcions similars a les de l'esplai. Sovint, des de l'esplai, ens entossudim en ocupar aquests espais d'educació no formal que ja estan coberts.

És important trencar la bombolla de l'esplai homogeni, però és important també planificar amb quin enfoc ho fem, buscant un creixement conjunt i evitant fer-ho des d'una visió paternalista.

Avui hem vist que és una preocupació col·lectiva dels esplais el fet d'arribar a infants d'altres cultures, però no oblidem que hi ha moltes altres diversitats.

## TAULA RODONA SOCIETAT I EDUCACIÓ (2)

### LLUÍS PARCERISA

*És estudiant de doctorat al Departament de Sociologia de la Universitat Autònoma de Barcelona. És membre del GEPS (Globalització, Educació i Polítiques Socials). També forma part de l'equip avaluador del programa "Escoles Magnet. Aliances per a l'èxit educatiu", de la Fundació Jaume Bofill. La seva tesi doctoral versa sobre la transnacionalització del new public management en el camp de l'educació i la seva recontextualització en l'escola pública a Espanya. Les seves àrees d'interès se centren en la governança educativa global i el rol dels organismes internacionals, l'anàlisi de la privatització educativa i el seu impacte en les desigualtats socials i educatives, l'abandonament escolar prematur, i l'estudi de l'impacte dels moviments socials.*

### XAVIER BESALÚ COSTA

*Llicenciat en filosofia i lletres i doctor en pedagogia. Especialitzat en educació intercultural, didàctica i currículum i formació del professorat. És professor del Departament de Pedagogia de la Universitat de Girona. Ha treballat com a mestre durant 12 anys. Les seves investigacions i publicacions sobre immigració, interculturalitat, escola i nous nens, models d'aules d'acollida són un referent a Catalunya i a l'Estat Espanyol. Col·labora amb moviments de renovació pedagògica. Actualment és vicepresident de l'associació GRAMC (Grup de Recerca i Actuació amb Minories Culturals), assessor de la col·lecció Quaderns d'Educació Intercultural, que edita Libros de la Catarata. Membre del consell editorial de les revistes Arxius Analítics de Polítiques Educatives i Rizoma Freireano que edita l'Institut Paulo Freire d'Espanya. També és director de la revista Perspectiva Escolar, que edita l'Associació de Mestres Rosa Sensat. Ha estat membre del Consell Escolar de Catalunya durant 8 anys.*

### LLUÍS PARCERISA

La seva conferència gira entorn la **segregació escolar i la cohesió social**, anant des dels aspectes més generals als més concrets.

Avui en dia estem vivint l'emergència de **nous processos de fragmentació social** provocats per un model de desenvolupament econòmic que s'ha centrat en el creixement, ometent la redistribució de la riquesa i la cohesió social. Així doncs, la **globalització econòmica produeix desigualtats** entre països i les diferents classes socials. Aquest augment de les desigualtats i les diferents reformes per a la **liberalització dels serveis públics** han contribuït a fomentar **processos d'individualització i pèrdua dels llaços comunitaris**.

Per altra banda, la crisi econòmica del 2008 també va **generar nous exclosos socials** formats per aquells sectors de persones que anteriorment ocupaven les classes mitjanes-baixes, aquelles que tenien una situació laboral més o menys estable. Aquestes persones són anomenades «Working poor», **persones pobres malgrat disposar d'un lloc de treball**.

Aquesta situació ha fet **augmentar la competència** pels recursos i també ha afavorit al sorgiment de **mecanismes de distinció social**.

La **globalització** ha generat grans transformacions en l'arquitectura i la governança dels sistemes educatius fent que apareguin nous actors que esdevenen institucions coordinadores de totes les activitats que anteriorment monopolitzava l'Estat i, d'altra banda, també ha provocat l'emergència de nous espais de decisió: organismes internacionals com la UNESCO, OECD, organitzacions privades, etc. que intenten influir sobre l'agenda educativa global.

En aquest sentit als anys 80 emergeix un moviment de reforma educativa global que es caracteritza per:

- **L' estandarització de l'educació.**
- Posa **èmfasi en els coneixements instrumentals**, en detriment a aquelles assignatures més vinculades a les humanitats, ciències socials, etc.
- **Promou pedagogies més transmissores**, contraposades a aquelles més alternatives.
- Fomenta la **importació de models de gestió gerencials** cap al sector públic i la privatització educativa.

L'objectiu d'aquest moviment de reforma educativa global és **transformar el rol del sector públic en la gestió de l'educació mitjançant una major participació del sector privat.**

Tots aquests canvi també han afavorit a la transformació de l'educació i el seu rol, adoptant un caràcter més orientat al client. Les famílies passen de ser considerades ciutadans i ciutadanes a ser tractades com a clients. Les decisions es basen en criteris d'eficiència i es fomenten relacions individuals, jeràrquiques, competitives, etc.

### Què és la segregació escolar?

Situació en la qual dins d'una xarxa escolar trobem que hi ha molta homogeneïtat social dins dels diferents centres educatius i molta heterogeneïtat entre els diferents centres. **La segregació pot ser per raó de sexe, origen o nivell socioeconòmic i cultural.**

### Quins són els factors generadors de la segregació escolar?

- **Augment de l'arribada d'alumnat d'origen immigrant.** Sobretot en la darrera dècada, que va passar del 2 al 15%.
- **Augment d'alumnat d'origen immigrant en una mateixa escola.** Famílies nouvingudes acostumen a escolaritzar el seus fills/es on hi ha persones de la mateixa procedència.
- **Fugida d'altres famílies.** Quan aquestes detecten l'arribada de forces famílies d'origen immigrant, opten per canviar els seus fills de centre i portar-los a escoles privades o concertades, on famílies nouvingudes tenen més dificultat d'accés.
- Estratègies educatives de les **famílies condicionades pel capital econòmic** del que disposen les famílies.
- **Quasi – mercats educatius:** actualment es produeix una alta correspondència entre la preferència de les famílies i l'assignació de places, la qual cosa mostra que el marge de maniobra és molt ampli.
- **Segregació residencial.** Les famílies nouvingudes acostumen a tenir menys poder adquisitiu i viure a les zones on l'habitatge és més econòmic. Això comporta que els seus fills/es vagin a les mateixes escoles properes.



- **Selecció adversa de l'alumnat.** Aquí a Catalunya es coneix el cobrament de quotes encobertes per part de les escoles concertades.
- **Selecció institucional de l'alumnat** en diferents àmbits acadèmics, en funció del seu rendiment o expectatives educatives.

### Conseqüències de la segregació escolar

- Efectes negatius sobre l'equitat i la qualitat educativa.
- Els municipis amb una major segregació escolar de l'alumnat d'origen immigrant tenen menor taxa de graduació a l'ESO.
- En els països on hi ha més escoles amb una composició social heterogènia són aquells que presenten major rendiment en matemàtiques.
- La segregació fa disminuir substancialment els resultats de l'alumnat d'origen immigrant.
- L'abandonament escolar prematur.
- Perjudica integració i cohesió social.

### Mesures per lluitar contra la segregació i afavorir la cohesió social

- Reducció de ràtios.
- Obertura / tancament de grups classe.
- Reserva de places per alumnat amb necessitats educatives.
- Zonificació escolar (establir zones socialment heterogènies).
- Control del frau (falç empadronament o falses malalties).
- Major diferenciació entre criteris d'elecció (atorgar major pes al nivell de renda).

### XAVIER BESALÚ

La conferència està tallada a l'inici, però comença fent una aproximació històrica de la relació que hi ha entre política i educació. Ens parla de la història d'un monjo (Milani) que va crear una escola on **l'educació que es feia era clarament política**, ja que creia que per obtenir altres beneficis primer hi ha històries prèvies, que és **ser conscient i assabentar-te de les coses. El seu llibre de text era el diari del dia, i a partir del diari feien tota la resta.**

Aquest home va escriure el llibre de «**Carta a una Mestra**». És una carta a favor de **l'objecció de consciència**.

Aquesta història ens ensenya que:

- **El llenguatge és essencial per entendre'ns a nosaltres mateixes** i per defensar-nos. Entenem per llenguatge la paraula, l'acció de dialogar, parlar o discutir.
- **El saber és més important que el saber fer.** Allò important no és el què faig sinó el què sóc. En el «ser» cal tenir en compte que:
  - Cal tenir algunes idees clares.
  - Cal tenir present que la verdadera cultura vol dir dominar el llenguatge, dominar la

paraula i pertànyer al poble. És a dir, tenir la perspectiva de la gent.

Aquesta carta té una frase publicada a Rosa Sensat que diu: **l'obediència ja no és una virtut, sinó una de les temptacions més perilloses.**

Per exemple, a l'Alemanya nazi, si l'obediència fos una virtut, no hi hauria culpables perquè tothom obeïa ordres. Per tant, com a funcionari/a i treballador/a has d'obeir als superiors. Les persones han de tenir prou **criteri** per discernir si has d'obeir o no. En aquest sentit, t'has d'**exposar i, si has de desobeir davant d'una llei injusta, desobeeix i exposa't a les conseqüències.**

Milani a la porta de l'escola tenia una frase que deia «m'importa, m'interessa» i que contrastava amb la idea que tenia el partit feixista de Mussolini que deia (traduït al català): «passo».

Passa a les tres preguntes que dèiem:

### Educació i cohesió social

Parlem molt de cohesió social i convivència perquè som conscients que **vivim en societats profundament desiguals** des del punt de vista socioeconòmic (hi ha rics i pobres descaradament). I **vivim en societats molt heterogènies**, amb diferències d'origen, política, religió i cultura.. Aquestes dues coses fan por. Si vivim en societats molt desiguals podríem esperar que algun dia aquelles persones més pobres, que no tenen res a perdre, agafessin el que tenen a la mà i ho cremessin tot.

Per altra banda, les diferències també fan por. **Totes les diferències són tolerables? Totes les diferències són respectables? Podem conviure gent amb pràctiques quotidianes tant diferents? (alimentàries, de vestuari, religioses...).**

Davant d'aquestes dues pors, a les desigualtats i a les diferències, ens hem inventat una aspiració que és la cohesió social i la convivència.

Tres grans eixos o tres grans estructures de desigualtat a Catalunya:

1. **Residència.** Ciutats amb barris rics i barris pobres.
2. **Classe social.** Factors de caire socioeconòmic. També és una cultura alimentària, una cultura de vestuari (podríem parlar de «xonis» de «pijos»). Per tant, no és només tenir diners o no tenir diners, sinó que és tota una cultura que afecta a tot.
3. **Immigració estrangera.** Ser fill d'una família estrangera, en general vol dir ser pobre i a més portar un estigma.

### Llibertat, individualisme i comunitat:

«la **llibertat és un valor irrenunciable** i no estem disposats ni vosaltres ni els vells a renunciar-hi. Tampoc a la llibertat d'elecció de centre, malgrat porti problemes com hem vist anteriorment» amb el Lluís. Podríem dir que «**estem condemnats a ser lliures**» com deien els existencialistes.

L'**individualisme** enforteix a l'individu i li dona aquesta capacitat de llibertat, té més coses bones que dolentes.

### Tolerància:

Viure i deixar viure. Però quin és el problema de la tolerància? Què pot derivar a la indiferència, i això és corrosiu.

Això no vol dir que la comunitat no tingui sentit, ja que totes les persones vivim i creixem vinculades a aquestes comunitats (família, parents, escola, amics, cau, esplai). Ningú és una flor solitària, aquests vincles comunitaris ens fan com a persones. Ara bé, **les comunitats enteses com a tal a vegades anul·len a l'individu, a vegades posen unes condicions que impedeixen ser lliures.**

Una segona cosa molt important en la llibertat individual, és **la seva jerarquitació**. La mateixa identitat a un lloc o un altre és diferent. Per exemple, ser jueu a l'alemanya Nazi és perill de mort. Ser jueu a l'alemanya pre - Nazi, ni se sabia.

Per tant, la identitat individual existeix i voler-la anul·lar és absurd. En aquests moments, la construcció d'identitats mínimament sòlides i madures és un repte educatiu de primera categoria. En una societat com la nostra tant complexa, fer-se gran i tenir criteris més o menys sòlids, és un problema greu que tenim els joves. El motiu és que hi ha tantes opcions possibles que o generes indiferència o tot val. **La teva identitat també vol dir triar i situar-te davant d'opcions diferents.**

Pel què fa a la **identitat col·lectiva**: les identitats col·lectives existeixen i funcionen en les relacions humanes i tenen elements objectius (llengua, religió, territori, tradicions...). Hi ha elements objectius i d'altres subjectius. Els elements subjectius poden ser sentiments, coses molt canviants, però hi són.

**Hauria de ser possible que tothom pugui gaudir la seva identitat col·lectiva en plenitud i això és un repte que tenim. De manera que la construcció de les identitats és un repte social important en el camp col·lectiu i és un repte educatiu si fem referència a la identitat individual.**

## TAULA RODONA PODER I EDUCACIÓ (1)

### ANI PÉREZ

*Llicenciada en Traducció i Interpretació, Graduada en Educació Infantil i amb un Màster en Qualitat i Millora de l'Educació per la Universitat Autònoma de Madrid, actualment realitza el Doctorat en Educació a la mateixa universitat amb un contracte de Formació de Professorat Universitari (\*FPU) en el Departament de Didàctica i Teoria de l'Educació. Les seves línies de recerca són: l'educació lliure i democràtica, la pedagogia llibertària i l'educació per la justícia social. Forma part del grup de recerca Canvio Educatiu per a la Justícia Social (GICE) i investiga sobre pedagogia llibertària i educació per a la justícia social.*

*Així mateix, ha participat en jornades per promoure una perspectiva crítica entorn de les escoles alternatives, les escoles lliures i els discursos dels mitjans de comunicació sobre innovació educativa i està involucrada en l'activisme polític en diferents moviments socials anarquistes, anticapitalistes i feministes.*

### MIQUEL MARTÍNEZ MARÍN

*És doctor en Filosofia i Ciències de l'Educació, catedràtic de Teoria de l'Educació i membre del Grup de Recerca d'Educació en Valors i Desenvolupament Moral (GREM) de la Universitat de Barcelona. La seva activitat docent i investigadora se centra en: educació en valors, formació del professorat, prospectiva de l'educació i l'aprenentatge ètic i universitat. Té experiència en política universitària. Ha estat director de l'Institut de Ciències de l'Educació, Degà de la Facultat de Pedagogia i vicerector de la Universitat de Barcelona.*

### ANI PÉREZ

#### Parte teórica sobre autoritarismo

Nadie lo defiende a nivel teórico, pero lo tenemos normalizado e interiorizado (por ejemplo: pedir permiso para ir al lavabo, justificar las faltas de asistencia...). El anarquismo, hay una crítica a las relaciones de poder y a la autoridad jerárquica ya sea estatal, en educación, en política, económica o religiosa. **En un proyecto libertario es esencial educar para evitar la sumisión, para desarrollar el aprendizaje de la autonomía.**

#### Como podemos ser más libres?

Tendencia no directividad (Silvio Gallo). El anti-autoritarismo es no hacer propuestas a las peques. No sólo no imponer, sino no sugerir. El adulto o la adulta se tiene que retirar porque:

- Las necesidades de aprendizaje van surgiendo a lo largo de nuestro desarrollo de manera espontánea. Toda propuesta bruta que se adelanta a que esa necesidad surja, es una manera de forzar el aprendizaje.

- Los niños y las niñas tienen derecho a decidir qué es lo que quieren hacer con sus vidas: qué aprender, cuándo y cómo. Por lo tanto, sería autoritario apropiarnos de ese derecho a decidir.

Tendencia de carácter socio-político - cuestiona la no directividad. Es partidaria de algunas formas de intervención por dos argumentos:

- La conquista de la libertad es algo paulatino, va de menos a más. Cuanto más peques, necesitan más formas de intervención para que cada vez puedan tomar decisiones en más ámbitos.
- Determinadas formas de intervención se pueden considerar necesarias para conquistar nuestra libertad. Por ejemplo, interviniendo cuando hay una agresión machista en la escuela. Entendiendo que el patriarcado nos atraviesa a todas (incluso a las peques que educadas en espacios respetuosos y no directivos porque no viven aisladas del mundo) hay quien dice que si intervenimos, inhibimos la capacidad de las peques de desarrollar recursos de autodefensa. Deberíamos, pues esperar a que las niñas tengan necesidad de hablar y formarse sobre este tema en cuestión? Esta visto que las niñas ya tienen comportamientos de sumisión antes de que tomen consciencia de esa necesidad. Es muy difícil confiar ciegamente en que todo lo que necesiten va a ir surgiendo espontáneamente.

**Así pues, anteponer un tema que creemos necesario e incluso emancipatorio (como el de la formación para evitar y actuar frente a agresiones machistas) sería apropiarnos del derecho a decidir de los y las niñas?**

**Contra-manipulación:** el sector crítico con la no directividad dice que asumir un rol no directivo y dejar todo vaya surgiendo según lo espontáneo, es una forma muy fácil de dejar al sistema que eduque a los y las pequeñas socio-políticamente. Hay algunas escuelas que creen que hay que hacer contra-manipulación y eso puede sonar adoctrinador. Si el sistema nos manipula, algo tendremos que hacer en contra. Porque no hacer nada, puede ser una negligencia y es dejar hacer al sistema.

**Influir e intervenir:** en una escuela no directiva, siempre hay algunos límites y esos límites son formas de influir en la conducta. Las adultas que preparan espacios y materiales, saben qué materiales influyen unas conductas y otras. También influye el como las adultas están presentes en el espacio. El hecho de no intervenir o no ante una agresión, influye. **Lo más importante es saber en qué temas intervenimos y cuales no.**

### Reflexiones y preguntas abierta sobre adultocentrismo y dogmatismo

La escuela convencional es un espacio adultocentrista, que es una forma de autoritarismo. Es el monopolio en que las adultas toman decisiones por las peques. Esta planeada en sus fines pensando en la edad adulta: responder a las necesidades familiares y de los adultos (conciliación), y también pensando preparar a las peques para la edad adulta. La pedagogía libertaria tiene un efoque paidocentrista, las peques son protagonistas de sus propios procesos. Así pues la persona adulta tiene un rol más retirado, de acompañamiento. **Toda influencia adulta en las peques o jóvenes es adultocéntrica?** Hay formas de influir des de nuestra posición de adultas que puedan

no serlo? **Nuestra experiencia como adultas puede tener un valor emancipador para la infancia? Lo importante no sería preguntar cuales son los fines de esas influencias? Si el fin es de sometimiento o el de apoyar la emancipación?**

**La relación pedagógica se puede entender como una relación de poder o una relación de cuidados (en el términos feministas) de entender cuales son las necesidades.** Las relaciones de cuidados no implican llevarse bien, si no el respeto a las necesidades y por lo tanto a la dignidad humana. Incluso en todas las relaciones de cuidado hay poder, porque el poder nos atraviesa a todas. Esto implica una revisión continua, vamos a errar y hay que hacer auto-crítica. **Reconocer nuestros errores delante de las personas que acompañamos es un protector contra el adoctrinamiento.** Decir que siempre hay poder y que es muy difícil evitarlo puede llevarnos al inmovilismo. Hay que tomar decisiones y nos vamos a equivocar, pero es mejor hacer eso que, por no tomar malas decisiones, no hacer nada. Hay que intentarlo.

Hay responsabilidades que tenemos como adultas, por ejemplo con menores a cargo, que si no asumimos se pueden entender como una negligencia. Hay veces que tenemos que tomar decisiones que nos hace sentir autoritarias y nos crean conflictos.

Hay que intentar no tachar todo como adoctrinamiento, como una relación de poder. Sobre-dimensionamos nuestras capacidades como individuos para adoctrinar, aunque digamos algo no tiene por que tener una gran repercusión en las peques (por ejemplo, por mucho que yo diga que la policía es mala, en todas partes ve que la policía es buena y que si te pasa algo tienes que acudir a ella).

Cuando nos posicionamos fuera de la norma, se ve mucho más lo político. Parece que decir lo que dice todo el mundo no es adoctrinamiento. Pero desde esta supuesta neutralidad es de donde más se adoctrina porque presentas la realidad como la única versión posible. Se invisibiliza la parte política. **Las voces que se resisten contra lo hegemónico son importantes para abrir ante los ojos de las peques otras posibilidades.**

Celia Amorós: somos libres cuando decidimos ser esclavas? Si alguien impone libertad, hace ser autoritaria a esa persona, los actos de la otra persona serán más libres o mas sumisos?

Hay que ser consciente que las peques pueden hacer y decir cosas para la aprobación (el afecto) del adulto. Hemos de des-enseñar a las criaturas que nuestro amor esta condicionado por lo que las adultas esperamos que los y las pequeñas sean. **El poder más doloroso y más invisible en la escuela, que atraviesa a todas las personas y destruye nuestra autonomía, es el que hemos crecido pensando que nuestra valía depende de hacer lo que el adulto y la adulta esperan de nosotras.**

MIQUEL MARTÍNEZ MARÍN

### Eduquem des d'una mirada adultocentrista?

Hi ha qui opina que clarament sí, d'altres persones que clarament sí i ha de ser així i d'altres que ho plantegen més des d'una perspectiva d'intervenció.

**La relació entre l'educador i l'educand no és una relació simètrica, ni cal que ho sigui.** Es una relació simètrica en tant que a persones, però no en tant a rols, tenen una funció diferent. Això vol dir que l'educador ha de ser curós i tenir molt present que acabarà tenint influència sobre l'educand. Així doncs, ha de regular la relació perquè aquesta relació que vulgui simètrica no la podrà dur a terme d'una manera complerta. Ha de tenir uns criteris perquè la relació de l'adult estigui clarament delimitada. L'educador o l'educadora ha de tenir clar que es una obligació ètica i social el complir amb aquestes limitacions.

Les qüestions importants de la relació educativa no estan ni en què fa l'educador ni en què passa a l'educand, si no en com tu jugues amb les condicions que es generen. A part del que l'educador fa, quina logística poses en marxa.

Hi ha tres factors que han d'estar sempre molt presents:

- **La relació entre educador i educand ha de ser de reconeixement mutu** (i no de subjecció o submissió) en tant que a persones. Perquè hi hagi reconeixement mutu **i ha d'haver una acceptació de l'altra persona tal com és** i que no vol dir aprovar totes les conductes. Si hi ha conductes que no es poden acceptar, cal que demostrem la nostra posició contrària. Fins i tot pot haver una sanció, però des de l'acceptació de la persona, de la cultura, les tradicions, la música, el que forma la persona. Aquesta posició que pot semblar autoritària des de fora, si està acompanyada d'unes condicions logístiques d'acceptació de l'altre pot no ser-ho. I en canvi, si que pot ser-ho, imposar una norma.
- **Cal crear un clima afectivament ric en les relacions educatives.** No passa per fer bromes o carícies, passa per com s'agafa la mà, com es mira a la cara, com s'accepta el que l'altre fa, com s'ajuda a que pugui resistir-se davant de la imposició d'un altre igual que poder està exercint un rol de líder emocional, intel·lectual, o físic passant-se de rosca. **Aquest clima afectiu fa que la persona es senti més segura i probablement que tingui una autoestima més ajustada**, més alta. Sempre es bo pujar l'autoestima, però sabem que hi ha persones que no els cal i cal vetllar perquè l'autoestima estigui ajustada.
- Perquè aquesta tasca educadora sigui possible i no sigui excessivament etnocentrista (tot i que es difícil d'evitar al 100%) **és important que hi hagi unes normes compartides, un sistema de referència estables.** No han de ser inflexibles i les noies i els nois han de poder participar en la seva elaboració i en la seva millora. En una societat on les normes són vertaderament construïdes de manera compartida pels que les han de complir poden acabar sent elements de confiança activa. Elements que tu confies, que l'altre també respon i, a més, amb la confiança de que si allò no funciona també tens canals per modificar-los. Si dones elements de confiança estables i compartits, dones una seguretat de joc que permet que les persones es puguin construir en unes condicions probablement millors que

en una situació en la que no pugui haver cap tipus de regles establertes ni elements de referència.

Tenim un sistema educatiu (formal i no formal) centrat en un discurs basat en els coneixements establerts. No som especialment receptius en tot el que el nen i la nena porta a la seva motxilla (problemes, fantasia, idees...). Deixar espai obrir aquesta fantasia i anar construint a partir d'aquesta fantasia. Probablement orientarem aquesta fantasia cap a algun objectiu que, sense ser una imposició és necessari. Ens preocupem en dissenyar activitats, però no dissenyem suficients espais de fantasia. Espais on puguin construir el que realment ells entenen que és un procés de creixement personal. Segurament aquests processos no coincidiran amb els nostres objectius. L'objectiu d'aquests espais educatius no ha de ser aprendre coses, ha de permetre construir-se com a persona, construir-se una autoestima i incorporant-se al món a través de la seva experiència. Això permetrà ser un subjecte autènticament actiu i històric del context social. Alhora li permetrà ser un ciutadà actiu, resistir-se a qualsevol submissió que li imposin.

### Com utilitzem el poder quan fem acció educativa?

L'educació és quelcom més que una activitat. Quan parlem d'acció vol dir que té un fi determinat i uns principis que el regula. Podríem definir que és mala o bona educació (no mal educat o ben educat) segons si té aquests principis que ho regulen. L'educació s'ha d'entendre com una acció alliberadora i comunicativa, orientada a la emancipació de la persona. Amb fi emancipatori vol dir que no té un fi instrumental. No fem servir l'educació amb altres fins, sinó perquè aquella persona es puguin construir com a tal i pugui ser autònoma i exercir la seva llibertat. Es una condició que s'ha de tenir present en qualsevol manifestació de poder en una relació educativa. Ara bé, en funció d'aquest objectiu sí que hem d'actuar amb força. Davant d'això no podem tenir una posició neutral, ha de ser visceral, hem de defensar una posició clara per tal d'acompanyar a la persona que està creixent de manera que sigui capaç de emancipar-se i estar en condicions per tal de no sotmetre's a qualsevol tipus d'opressió amb totes les implicacions que això pugui suposar.

A més d'aquesta intenció emancipatòria també ha de ser alliberadora (i no només disciplinària). Aquesta part disciplinària a vegades és inevitable, perquè com a educadors i educadores hem d'intervenir perquè si no ho fem estem deixant un camp on el més fort s'imposa sobre la resta (entre iguals, també som diferents). Així doncs, entenem que ha de ser un espai d'emancipació i d'alliberament i no de submissió a les ordres de l'educador ni del company que té més poder o lideratge sobre els altres. Ha de ser una acció que apel·li a la capacitat de la resposta, en ser responsables, és a dir, que els actes tenen conseqüències. No hauríem de funcionar només per criteris de justícia, si no per criteris de cura, d'atenció a les conseqüències de les nostres accions per molt justes que puguin semblar. La perspectiva en com les persones actuen no són universals. El poder que exercim en l'educació hauria d'estar orientat en aquest sentit i tot el que no ho estigui és un exercici inadequat. Negar que l'educació és poder, seria com negar la realitat. S'ha de ser prudent i professional com perquè l'educador sàpiga com reordenar poder i que no faci l'efecte contrari al que realment dóna sentit a l'educació. Una educació que no sigui emancipadora, alliberadora i que no faci possible que una persona pugui viure d'una manera responsable, no és educació, és una activitat.

### Com ha de ser una educació no-dogmàtica que promogui la construcció de l'esperit crític?



Com treballar en educació en valors des d'una perspectiva pluralista. I aquí es planteja el tema de la neutralitat i bel·ligerància davant dels valors i de les diferents maneres d'entendre el món. On estan els límits i les dificultats per evitar els dogmatismes, com educar sense adoctrinar, però alhora com educar oferint valors.

Tres grans blocs de qüestions:

- A. Valors. Principis bàsics que tothom considera que són desitjables (llibertat, no discriminació, etc.).
- B. Contravalors. Els oposats a aquest.
- C. Els valors controvertits. Interpretacions dels valors primers o quan dos conflictes entren en valor. Els valors són opinables, tothom té dret a dir la seva i s'ha de respectar. Per exemple, dret a la vida i què vol dir el dret a la vida - eutanàsia, avortament, etc. O quan entren en conflicte el dret a la intimitat i el dret a la informació.

El paper de l'educador o l'educadora davant d'aquestes qüestions controvertides ha de ser neutral, és a dir, que no doni suport a una posició o una altra. La neutralitat passiva és que no es toca el tema. Però en educació, quan la qüestió es controvertida, creiem que s'ha de fer des d'una neutralitat activa, que la persona busqui informació, trobar arguments en una posició o una altra, que pugui fer un debat malgrat no es pugui arribar a una sola posició. L'objectiu és que la persona es construeixi el seu propi pensament. L'educador ha de vigilar la qualitat argumental, emocional i conductual de les persones per tal de que el debat es pugui produir i les persones puguin construir la seva manera de fer. Per donar eines a les persones perquè puguin resistir-se davant de situacions de dogmatisme o opressió en qüestions que en principi no hi ha única escala de valors vàlida.

Per contra, en el grup de valors A, que han de ser pocs perquè l'educació ha de ser pluralista, s'ha de ser bel·ligerant i defensar-los. Buscar els arguments que afavoreixen els valors A i els que desfavoreixen els que van en contra d'aquests.

**Bel·ligerància positiva.** Dir clarament que estàs a favor o en contra d'una cosa, però no es pot fer de qualsevol manera. S'intentarà persuadir, però no per coacció (generar por, càstig, rebuig, retirada de l'afecte, xantatge...), sinó per convenciment (amb arguments sobre que el que l'altre pensa no es correcte perquè va contra un principi bàsic de les persones). El fi no justifica els mitjans. A més, cal donar lloc a l'altre dient que hi ha gent que no pensa així i que pot buscar informació. Això crearà un autèntic esperit crític.

**Bel·ligerància negativa.** Explicar des d'una falsa neutralitat el que penses per convèncer l'altre.

## TAULA RODONA PODER I EDUCACIÓ (2)

### JOSEP GONZÁLEZ AGAPITO

*Doctor en pedagogia i catedràtic de teoria i història de l'educació a la facultat de pedagogia de la Universitat de Barcelona. És membre de la Societat Catalana de Pedagogia i del Consell Escolar de Catalunya, i president de la Secció de Filosofia i Ciències Socials de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC). Ha publicat nombrosos treballs sobre història de l'educació i política educativa.*

### MARC ALCEGA ESTIVILL

*Membre de la secretaria de la XELL, Xarxa d'educació lliure de Catalunya 2006, on hi realitza tasques de gestió de l'entitat, formació i difusió en l'àmbit de l'educació lliure i assessorament legal als projectes emergents. Ha participat als projectes d'educació lliure la Magarrufa, el Submarí Lila i El Gíngol i també ha desenvolupat educació a casa. També participa a l'agrupament escola de la Mulassa de Reus, on hi porta als seus fills.*

Infant, en llatí vol dir el que no parla, simplement escolta els adults. I amb el temps ha perdurat aquest concepte de tal manera que els infants actualment tenen reconeguts els seus drets, però no de manera fàctica.

L'adultesa no només és una edat biològica, les persones, tinguin l'edat que tinguin, poden actuar com a adults amb tota la riquesa de la seva persona.

De vegades percebem l'educació com que els caps dels infants son una capsa buida que s'ha d'omplir de coneixements i no tant acompanyar els aprenentatges d'aquests infants amb coherència.

Parlem d'educació viva perquè es tracta d'una educació orgànica, sempre des d'un punt de vista crític i sense lligar-se a cap pedagogia concreta.

Els adults acompanyem aquest procés d'aprenentatge, que és de l'altre.

L'educació tradicionalment ha estat adultocentrista, en tant que hi havia un adult que transmetia coneixements als infants. Però actualment també ho podem percebre com una educació adultocentrista en el sentit de que l'adult que està allà acompanyant aquests infants, el que veu no és només l'infant sinó l'adult que esdevindrà aquest.

No cal que ens oblidem del futur d'aquest infant, però si que la millor manera de preparar-los pel futur és satisfer les seves necessitats del present.

Quan estem acompanyant infants hem de mirar quines son les seves necessitats i donar-hi resposta, sense oblidar-nos de les nostres necessitats, perquè cuidant-nos a nosaltres també és com podem cuidar els infants que tenim al davant.

Maduració personal vol dir créixer però conservant els diferents estats d'infant, de jove i d'adult. Ser nen, ho hem de ser tota la vida, i hem de cuidar sempre el nen que som.

Cal tenir la plasticitat de ser nens entre els nens, però també l'adult quan calgui, assumint un paper de model, des de l'exemple amb la coherència i amb les maneres de fer. Educar sempre és condicionat, tota educació està feta sobre uns criteris d'entendre el món i la vida.

L'autèntic assoliment de la maduresa hauria de ser poder definir qui ets i qui vols ser.

Quan l'infant percep i entén que tot allò que l'adult li està demanant és des del respecte i des de l'amor, aleshores l'autoritat cobra sentit.

De vegades cal posar límits per garantir la seguretat física i emocional d'un grup, però des d'una mirada integradora i democràtica.

Les idees soles no serveixen per educar. Només quan vivim una experiència és quan creem aprenentatge. S'aprèn a través del contacte, per osmosi.

Quan hi ha un conflicte no només s'ha d'aturar, sinó també trobar-hi una sortida per poder construir. Tota agressió no canalitzada acaba rebotant i torna a sortir.

Tot sentiment que no s'expressa és una agressió a un mateix.

Una educació no-dogmàtica ha de predicar amb l'exemple i transmetre coherència.

Quan cooperes treballes l'esperit crític i és una manera de fomentar una educació no-dogmàtica.

El fet de tenir poder permet transmetre'l als infants i facilitar que aquests s'empoderin.

## PONÈNCIA DE TANCAMENT:

### «PEDAGOGIA CRÍTICA I DE LA DESOBEDIÈNCIA»

#### JAUME MARTÍNEZ

*El Jaume Martínez Bonafé va ser mestre d'escola en els seus deu primers anys de treball com a docent. En l'actualitat és Doctor en Filosofia i Ciències de l'Educació i professor titular en el Departament de Didàctica i Organització Escolar de la Universitat de València. Fundador i destacat militant dels Moviments de Renovació Pedagògica. Actualment està dirigint recerques sobre les polítiques de control a través del material curricular i sobre les relacions entre coneixement i poder en el discurs de la formació del professorat.*

*«Parlaré de coses elementals, de les arrels, de les columnes vertebrals. Quines son eixes idees que ens han d'ajudar a pensar i a pensar-nos? Jo voldria recuperar algunes d'aquestes idees.»*

**Si no transformem el cor de les persones, no farem la revolució.**

**L'educació és un projecte llibertari.**

L'educació és un espai a través del qual podem començar pensar-nos com a subjectes, a ser persones, a construir el mon des de nosaltres, un espai on no ens dictin com podem construir el mon.

L'educació és important, però **una educació per a què, i al servei de qui?** Quines son les nostres pedagogies?

- **El reconeixement del subjecte**

Després de plantejar l'activitat de «tres minuts de veritat» en que els alumnes d'una aula parlen durant tres minuts davant la classe sobre temes que els commouen, perfillem la idea fonamental de que una pedagogia de la transformació consisteix en pensar des de nosaltres, des del que nosaltres som, des de la nostra biografia i la nostra experiència.

- **El coneixement**

Des de l'acadèmia es fragmenta la realitat a l'hora de transmetre el coneixement, però **si volem un coneixement que ens emancipi ha de ser un coneixement que ens ajudi a llegir la realitat; i si la realitat és complexe necessitem que aquest coneixement es nodreixi de la complexitat**, i no de la simplificació o la fragmentació.

La veritat revelada, la veritat demostrada...sempre és una realitat externa, però com podem vincular aquestes estratègies cognitives de manera que ens ajudin a créixer a nosaltres com a persones?

- **Viure la democràcia**

La proposta dels espais educatius ha de plantejar **com podem combatre aquest esquema neoliberal d'individualització**, per a començar a **pensar en espais col·lectius, espais per a construir juntes projectes de transformació**. Això és viure la democràcia i no funcionar amb

democràcia.

- Des del **treball col·laboratiu i assembleari**

Hem d'aconseguir un espai en el que l'infant i la monitora siguin iguals, **replantant-se les paraules infant, monitor i reclamar el dret a l'assemblea en la que tothom proposa, en la que tothom treballa per igual, des de la horitzontalitat i l'intercanvi.** Espais per regalar-nos experiències, sabers i formes d'entendre.

Per a una pedagogia de la transformació cal compromís, cal ajuntar-nos i discutir i cal **organitzar-nos de manera estable.** Estem juntes per a construir juntes un projecte, i això passa per organitzar-nos.

Cal estar simultàniament en dos fronts, **a l'aula (o a l'esplai) i al carrer,** perquè **l'experiència quotidiana és un espai de creació de significats que ens ajuda a repensar d'una manera crítica.**

Creiem que ens forma l'escola i que aprenem quan anem avançant en la progressió de cursos però si no comencem a dissenyar estratègies per a la **lectura crítica de la realitat social ens convertirem en autèntics analfabets del quotidià.**

L'activitat de «la deriva» ens posa a cadascú de nosaltres en el procés de mirar el que a nosaltres ens crida l'atenció, l'esdeveniment que ens ha colpit, diferent del que ha sorprès a l'altre, i això sols passa des de la reivindicació del subjecte, des de tu i per a tu.